

Výskyt lietavca sťahovavého (*Miniopterus schreibersii*) v Slanských vrchoch

Štefan DANKO¹ & Peter PĽENČÁK²

¹ Zemplínske múzeum, Kostolné námestie 1, SK–071 01 Michalovce, Slovensko

² Vlastivedné múzeum, Zámocká 160/5, SK–094 31 Hanušovce nad Topľou, Slovensko

Occurrence of the Schreibers' bat (*Miniopterus schreibersii*) in the Slanské vrchy Mts. (eastern Slovakia). One male and one female of *M. schreibersii* were caught at the entrance of an abandoned wine cellar near the village of Zemplínska Teplica on 22 September and 3 November 2004. The closest breeding and/or hibernation sites of this species are some 45 km to the west, in the Slovak Karst. A possibility is discussed that the new site is situated on a migration route between the Slovak Karst and Transcarpathian Ukraine, as such movements were proved in the middle of the 20th century.

Distribution, migration, *Miniopterus schreibersii*, East Slovakia

Fauna netopierov Slanských vrchov je vďaka odchytnému do sietí a pravidelnému monitoringu zimovísk pomerne dobre preskúmaná. Z územia máme (do konca roku 2005) údaje o výskyte 21 druhov netopierov: *Rhinolophus ferrumequinum*, *R. hipposideros*, *Myotis daubentonii*, *M. dasycneme*, *M. brandtii*, *M. mystacinus*, *M. emarginatus*, *M. nattereri*, *M. bechsteini*, *M. myotis*, *M. blythii*, *Nyctalus noctula*, *N. leisleri*, *Eptesicus serotinus*, *E. nilssonii*, *Vespertilio murinus*, *Pipistrellus pipistrellus*, *P. pygmaeus*, *Plecotus auritus*, *P. austriacus* a *Barbastella barbastellus*. Výskyt *Myotis alcathoe* je pravdepodobný (Veľký Milič), dosiaľ však nebol potvrdený analýzou DNA. Predpokladáme, že na skúmanom území by sa mali vyskytovať ešte druhy *Nyctalus lasiopterus* a *Pipistrellus nathusii*.

V roku 2004 sme boli upozornení na pivnicu v juhovýchodnej časti Slanských vrchov pri obci Zemplínska Teplica (kvadrát DFS 7395). Stavba s dĺžkou chodieb asi 500 m, ktorá bola pôvodne postavená pre Univerzitu veterinárneho lekárstva v Košiciach ako podzemný sklad ovocia a vína prevádzkovaný Školským poľnohospodárskym podnikom v Zemplínskej Teplici, v rokoch 1994 a 1998 menila majiteľov. Po rozbití dvoch vchodových otvorov (cca v roku 1999) sa stala vhodným úkrytom pre netopiere. Posledný majiteľ v zime 2005/2006 vchody do pivnice uzavrel s ponechaním vletových otvorov.

Na jeseň v roku 2004 bolo vykonaných 8 odchytných pred jedným z vchodov v období od 16. septembra do 3. novembra, jeden odchyt 2. 5. 2005 a 4 odchyty medzi 5. 9. a 13. 10. 2005. Počas nettingov sme odchytili 172 netopierov 10 druhov: 70 jedincov *B. barbastellus*, 25 *P. auritus*, 23 *R. ferrumequinum*, 20 *P. austriacus*, 16 *R. hipposideros*, 11 *M. nattereri*, 4 *P. pipistrellus*, 1 *M. emarginatus*, 1 *M. bechsteini* a 1 *E. serotinus*. 22. 9. 2004 sme s veľkým prekvapením zistili (prítomní boli aj S. Zlacká a P. Sabo), že sa okolo polnoci chytil do siete jedenásty druh, samec lietavca sťahovavého, *Miniopterus schreibersii*. Druhého jedinca tohto druhu sme chytili 3. 11. 2004, jednalo sa o samicu.

Slovensko je najsevernejším miestom výskytu lietavca sťahovavého v strednej Európe (Rodrigues 1999). Je typickým obyvateľom podzemných priestorov s veľkými vletovými otvormi (jaskyne, štôlne, apod.) v jeho južných častiach, predovšetkým v Slovenskom krase, na Muránskej planine a v Revúckej vrchovine. Túto oblasť Slovenska obýva tzv. východopanónska populácia. Najvýchodnejšie stále náleziská tohto druhu sú Drienovecká a Jasovská jaskyňa (Uhrin et al. 1997, Matis et al. 2002). Východnejšie od nich bola nájdená v roku 1987 jedna lebka v pivnici pri Kašove v Zemplínskych vrchoch (Danko & Mihók 1989). Podobne žije v susedných oblastiach severovýchodného Maďarska najmä v pohorí Bükk, výskyty boli potvrdené aj v Severnom stredohorí (Északi középhegység), časti Cserehát (Bihari in litt.). V Slanských vrchoch tento druh

doteraz nebol zistený. Ich pokračovaním na juhu sú Zemplínske vrchy, v južnom cípe ktorých sa nachádza jedno nálezisko lietavcov v bani Bomboly v Maďarsku (Bihari 1990). Na týchto územiach druh využíva podzemné úkryty, ktoré je možné rozdeliť na miesta rozmnožovania, zimovania a prechodného výskytu. Na Slovensku v súčasnosti najvýchodnejším miestom rozmnožovania a zimovania druhu je Drienovecká jaskyňa, v Jasovskej jaskyni sa vyskytuje len v jesennom prechodnom období (Fulín in verb.), ktoré sú od nového náleziska vzdialené cca 45 km.

V Maďarsku je v súčasnosti najvýchodnejším miestom rozmnožovania jaskyňa Herman Ottó, zimovania jaskyňa Tatárarki (obe lokality sa nachádzajú vo východnej časti Bukových hôr pri Miškolci) a miestom prechodného výskytu baňa Bomboly v Zemplínskych vrchoch pri obci Mád (Bihari in litt.). V tejto kaolínovej bani sa začiatkom 90. rokov zdržiavalo v jesennom alebo jarnom období až 2500 lietavcov sťahovavých (Bihari & Gombkötő 1990), ale 24. 7. 2004 sa tam nachádzalo už len 500 ex. (Bihari in litt.). Krúžkovaním sa dokázalo, že tieto miesta medzi sebou súvisia a lietavce ich striedavo využívajú (Topál 1956, Vachold 2003, Gaisler et al. 2003).

Podrobným spracovaním krúžkovacích výsledkov vysvitlo, že východoslovenská populácia zalietava aj na Zakarpatskú Ukrajinu. Jedince okružkované v Jasovskej jaskyni 19. 4. 1955 boli kontrolované 3. 8. 1955 v Užhorode a 28. 5. 1956 v štôlniach pri obci Glubokoje a opačne, jedinec označený 29. 7. 1955 v jaskyni Gembog pri Užhorode bol kontrolovaný 10. 12. 1956 v jaskyni Domica (Gaisler et al. 2003). Okružkovaný jedinec 29. 7. 1955 v jaskyni pri obci Glubokoje bol pristihnutý v decembri 1956 aj v Maďarsku pri Miškolci (Kročko 1988). Na spomínaných lokalitách ale v nasledujúcich rokoch dochádzalo k silnému poklesu početnosti lietavcov a niektoré lokality prestali byť týmto druhom využívané. Posledný údaj zo Zakarpatskej Ukrajiny pochádza z roku 1970 (Bashta 2004), z ukrajinských Karpát z roku 1994 (Krochko & Kovtun 1998, Vargovich 2000). Autori ale predpokladajú, že lietavce ešte môžu žiť v niektorých nepreskúmaných podzemných priestoroch.

Vchody do pivnice pri Zemplínskej Teplici boli rozbité asi v roku 1999. Za krátke obdobie túto lokalitu objavili aj lietavce sťahovavé. Mimo nočných odchytov počas denných kontrol pivničných priestorov v jesennom, zimnom a jarnom období rokov 2004 a 2005 sme lietavce na lokalite nezistili. Keďže teplická pivnica leží na spojnici medzi slovenskými a ukrajinskými lokalitami predpokladáme, že nami odchytené jedince smerovali počas jesenných preletov k niektorej z nich.

Literatúra

- BASHTA A. T., 2004: Bat fauna of the plain and foothill parts of the Latorytsia river basin (western Ukraine), with special focus on alluvial forests. *Vespertilio*, **8**: 3–11.
- BIHARI Z., 1990: A nagy patkósorrú denevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) és a hosszúsárnyú denevér (*Mi-nopterus schreibersi*) vándorlásának vizsgálata a Zempléni hegységben. *Calandrella*, **4**(2): 22–27.
- BIHARI Z. & GOMBKÖTŐ P., 1993: Az Északi-középhegység denevérfaunisztikai felmérése. *Folia Hist.-Natur. Mus. Matra.*, **18**: 163–189.
- DANKO Š. & MIHÓK J., 1989: Nové poznatky o výskyte netopierov na východnom Slovensku. *Zborn. Východoslov. Múz. v Košiciach, Prír. Vedy*, **29** [1988]: 131–160.
- GAISLER J., HANÁK V., HANZAL V. & JARSKÝ V., 2003: Výsledky kroužkování netopýrů v České republice a na Slovensku, 1948–2000. *Vespertilio*, **7**: 3–61.
- KROCHKO Y. & KOVTUN M., 1998: Changes in the bat fauna of Ukrainian Carpathians Mts. in the last 50 years. *Vespertilio*, **3**: 51–55.
- KROČKO J. I., 1998: Migracii rukokrylych ukrajinskych Karpát. Pp.: 173–180. In: *Voprosy ochrany i racional'nogo ispol'zovaniya rastitel'nogo i životnogo mira ukrajinskych Karpát*. Moskovskoe obščestvo ispytatelej prirody, Užgorodskoe otdelenie, Užgorod.
- MATIS Š., PIENČÁK P., KÜRTHY A. & HAPL E. 2002. Prehľad letných nálezov netopierov (Chiroptera) v Národnom parku Slovenský kras. *Natura Carpatica*, **43**: 195–234.

- RODRIGUES L., 1999: *Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1817). Pp.: 154–155. In: MITCHELL-JONES A. J., AMORI G., BOGDANOWICZ W., KRYŠTUFEK B., REIJNDERS P. J. H., SPITZENBERGER F., STUBBE M., THISSEN J. B. M., VOHRALÍK V. & ZIMA J. (eds.): *The Atlas of European Mammals*. The Academic Press, London, 496 pp.
- TOPÁL G., 1956: The Movements of Bats in Hungary. *Ann. Hist.-Natur. Mus. Natl. Hung.*, **7**: 477–489.
- UHRIN M., LEHOTSKÁ B., BENDA P., LEHOTSKÝ R. & MATIS Š., 1997: Rozšírenie netopierov na Slovensku. Časť 3, *Miniopterus schreibersi*. *Vespertilio*, **2**: 113–130.
- VACHOLD J., 2003: Výskyt a rozšírenie netopierov na Slovensku s ekologickými dodatkami. *Vespertilio*, **7**: 185–233.
- VARGOVICH R. S., 2000: Hibernation of bats in Transcarpathian (West Ukraine) caves and adits in 1988–1998. Pp.: 185–197. In: MOCK A., KOVÁČ E. & FULÍN M. (eds.): *Fauna jaskýň (Cave fauna)*. Zborník referátov zo seminára 20.–21. október 1999. Východoslovenské múzeum v Košiciach, 200 pp.

došlo 15. 6. 2006